

Královský registrátor a impressor J. J. Klauser (1705—1771)

(Medailon)

Jaroslav Pošvát

Jméno Jana Nep. Josefa Klausera se objevuje zpravidla v souvislosti s reorganizací pražského královského archivu.¹ Z jeho života je známo jinak jen několik dat. Tak byl uváděn rok jeho úmrtí 1771,² ale nebylo známo datum jeho narození. V matrice zemřelých u sv. Havla³ jsem zjistil den jeho smrti: 31. července 1771. V zápisu je uvedeno, že zemřel v domě č. 290 ve stáří 66 let, 5 měsíců a 3 dnů. Lze tedy vypočítat datum jeho narození: 25. února 1705. Hirsching poznamenává, že zemřel na epidemii, která tehdy v Praze řádila.⁴

Zjištěné datum narození souhlasí se zápisem v matrice týnské farnosti, kde je záznam o jeho křtu dne 20. března 1705.⁵ Jeho otcem byl zemský měřič Ondřej Bernard Klauser (1656—1721), dohlížitel nad opevňovacími pracemi na Menším městě Pražském, který zemřel v srpnu 1721. V týnské matrice zemřelých je totiž zápis, že byl pochován dne 22. srpna 1721 do ursinovské hrobky a jako příčina smrti je udána „vodnatelnost a šlak“^{6, 6a}

O. B. Klauser, rodem z Č. Krumlova, po filosofických a právnických studiích a tříleté právní praxi se věnoval cele své zálibě: zeměměřičství. Byl nejprve pomocníkem zemského měřiče Samuela Globice a roku 1690 se stal jeho nástupcem.⁶ R. 1705 pak vydal v Sulzbachu spis o mírách v českém království,^{6a}

¹ *Průvodce po Ústředním archivu ministerstva vnitra v Praze, Sborník archivních prací II/2, 1952, str. 19.* R. Koss (O. Bauer), *Archív koruny české I.*, Praha 1939, str. 242 n. J. Prokeš, *Archív ministerstva vnitra v Praze v letech 1918—1934, Sborník archivu min. vnitra, VIII/1935, str. 12 n.* J. Volf, *Klauserova pozůstalost, Od pravěku k dnešku, sborník k 60. narozeninám Josefa Pekaře, II/1930, str. 212.*

² *Průvodce...*, str. 20.

³ *Archív hl. města Prahy, sign. HV, Z3, fol. 11.*

⁴ K. G. Hirsching, *Versuch einer Beschreibung schenswürdiger Bibliotheken Teutschlands nach alphabetischer Ordnung der Oerter, III/1, Erlangen 1788, str. 267.*

⁵ F. Roubík, *Zemský měřič Ondřej Bernard Klauser (1656—1721), Kartografický přehled IV/1949, str. 82.*

^{6a} *Ibidem.*

⁶ Roubík, *Zemští měřiči v Čechách v 16.—18. století, Sborník arch. prací XV/ 1965, 277 a d.*

^{6a} A. B. Klauser, *Ausführliche Beschreibung der Landmass des Königreichs Böhmeim, wie solche in dieses Königreich erstlich eingeführet, [nachmals gebraucht und verändert worden, endlich auch, wie sie jetzo gebraucht werden. Zu allgemeinem Nutzen verfasst...* Sultzbach 1705 (viz Č. Zíbrt, *Bibliografie české historie, I/1900, č. 23537*), Dále H. Jire-

zpracovaný podle spisu Simeona Podolského z r. 1617, vydaného r. 1683 Samuelem Globicem. Jireček o Klauserovi uvádí,⁷ že byl pilným sběratelem knih, zejména právnických, jež dával i opisovat. Dobner měl od něj *Práva Soběslavská*, *Jus Iglaviense* v českém znění, různé majestáty apod. To se ovšem zřejmě vztahuje na jeho syna J. J. Klausera.

V jeho ustanovovacím dekretu ze 4. října 1729⁸ se mluví o dlouholetých službách jeho otce, jeho schopnostech a pili. Zásluhy jeho byly zřejmě vzaty v úvahu při jmenování J. J. Klausera kancelistou u královského fiskálního úřadu v Praze, jež se uprázdnilo po Josefu Langhansovi. Je pravděpodobné, že jako jeho otcí i jemu se dostalo právního vzdělání, jež bylo předepsáno pro další postup; jehož Klauser dosáhl. Kde studoval práva, není známo.⁹ Dne 4. října 1729 vykonal u královské české komory předepsanou služební přísahu a nastoupil službu. Vyřízení příslušného spisu o tom bylo adresováno řediteli královského fiskálního úřadu v Praze J.U.D. Janu Fr. Blovskému.¹⁰

R. 1751 byl jmenován tzv. německým koncipistou u fiskálního úřadu.¹¹ Pro tuto funkci se vyžadovalo příslušné vzdělání, znalost němčiny, češtiny a latiny, jakož i potřebná kancelářská praxe.¹² Roční plat činil 233 zl. 20 kr. a s různými přídávky, deputationem atd. celkem 288 zl. 11 kr. 3 d. ročně.¹³ Koncipistou se stal tedy po 22 letech služby, avšak již r. 1754 dosáhl funkce adjunkta finanční prokuratury. Dovídáme se o tom v souvislosti s jeho uvolněním pro archivní službu dne 18. května 1754, při čemž mu jeho dosavadní služební místo zůstalo zachováno. Jeho zastupováním byl pověřen Matyáš Josef Freder, který byl krátce nato dne 15. července 1754 jmenován akcesistou fiskálního úřadu.¹⁴

Klauser se však na své původní působiště již nevrátil. R. 1754 bylo totiž nařízeno uspořádání tzv. staré místodržitelské a komorní registratury na pražském hradě. Archivářem byl již od r. 1748 Jan Josef Bugner a jemu byl pro zvládnutí tohoto úkolu přidělen z fiskálního úřadu Klauser. Svou práci započal inventarizací archivního materiálu, který byl v takovém nepořádku, že byl zcela nezpůsobilý k praktickému použití. Podle tereziánské instrukce měl býti ze starých registratur utvořen jeden celek o 10 odděleních, při čemž spisy místodržitelství a české komory měly býti zcela odděleny. Klauser navrhl ještě další pododdělení a jeho návrh byl schválen. V této souvislosti pobyl

ček, *Právnícký život v Čechách a na Moravě*, Praha—Brno 1903, str. 426, č. 321, který uvádí kratší titul.

⁷ Jireček, *l. c.*

⁸ Státní ústřední archiv v Praze (dále SÚAr.), fond Finanční prokuratura (dále FP), A/1/25, fol. 4. J. Dřímál, *Inventář finanční prokuratury*, rukopis; autorovi děkuji za laskavé zapůjčení.

⁹ Pátrání v archívu Karlovy university v Praze bylo pro kusost materiálu negativní, což však nijak nevylučuje možnost jeho studia na pražské právní fakultě. Jisto však je, že v Praze nepodal a neobhajoval doktorskou disertaci, protože v příslušných matrikách té doby se nevyskytuje. O svém právníkém vzdělání se zmiňuje v rkp. DS I 14.

¹⁰ SÚAr. FP A/1/25, fol. 4.

několik měsíců na praxi ve Vídni u archiváře Th. A. Rosenthala ve dvorním archívu. Zůstal s ním pak i dále ve spojení po návratu do Prahy.¹⁵ S Rosenthalem se však osobně znal již dříve, totiž od r. 1736, jak Rosenthal sám do-
svědčuje ve zprávě z 22. srpna 1771, již podal českorakouské dvorské kance-
láři v souvislosti s Klauserovou pozůstalostí. V písemném styku byli však již
dříve.¹⁶

R. 1757 se stal po svém předchůdci sám *archivářem*¹⁷ či „královským registrá-
torem“, jak byl titulován. Byla to ve skutečnosti jen formalita, protože Klau-
ser již za života archiváře J. J. Bugnera vedl všechny práce samostatně.¹⁸ Dne
23. srpna 1756 si podal do Vídne žádost o zvýšení platu, neboť od prokuratury
měl stále plat 233 zl. 20 kr., z čehož se mu sráželo na substituci 150 zl., takže
mu zbývalo jen 83 zl. a 20 krejcarů. K tomu dostával po 2 roky od
Müntz- und Bergwesens Directions Hofcollegio za extradaci příslušných spisů
600 zl. ročně. R. 1757 byl mu konečně císařským rozhodnutím určen plat
1000 zl.¹⁹

Zdá se, že s jeho činností v archívu souvisela také žádost, podaná na arci-
biskupskou konsistoř o povolení čísti zapovězené knihy, již bylo r. 1755 vyho-
věno.²⁰

Klauser byl však znám nejen jako archivář, ale zapsal se významně i do
dějin českého *knihtisku*. R. 1758 se totiž oženil s Žofíí Johannou, vdovou po zná-
mém pražském knihtiskaři Karlu Františku Rosenmüllerovi,²¹ který byl ozna-
čován za Veleslavína 1. poloviny 18. století, jak bylo možno čísti i na jeho
náhrobku.²² Patřila mu tiskárna umístěná nejprve v Platýze, později v domě
U zlatého kříže a konečně v Budínovském domě vedle Zlatého kola, č. 290
proti klášteru sv. Havla na Starém Městě.²³ Od poloviny 18. století byla nazý-

¹⁵ Dřímál, cit. rukopis, str. 148.

¹⁶ *Tamtéž*, str. 39.

¹⁷ *Tamtéž*, str. 64.

¹⁸ SÚAr., FP A/1/57, fol. 3.

¹⁹ *Průvodce*..., str. 18 n.

²⁰ Viz tzv. Currendacten dv. a stát. archívu ve Vídni. J. Volf, *Klauserova pozůsta-
lost*, str. 213.

²¹ *Průvodce*..., str. 20. Prokeš, str. 12.

²² *Průvodce*..., str. 19. Svědčí o tom např. i akt o odevzdání klíčů J. J. Klauserem
dne 24. května 1756 od vyprázdněného archívního místodržitelského sklepa po pře-
nesení spisů (SÚAr., ČG-Camerale 1756—1763, Š 4).

²³ SÚAr., ČG-Contrib. 1756—1783, A 3/13.

²⁴ SÚAr., FP, č. 1/320, fol. 1 (podle Dřímála).

²⁵ Volf, *Geschichte des Buchdruckes in Böhmen und Mähren bis 1848*, Výmara 1928,
str. 122 n. F. Tadra, *K dějinám českého knihtiskařství*, ČČM 1877, str. 176 mluví však
jen o Rosenmüllerově tiskárně. J. Dobrovský, *Ueber die Einführung und Verbrei-
tung der Buchdruckerkunst in Böhmen, Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böh-
men*, sv. 5., Praha 1782, str. 256.

²⁶ E. Denis, *Čechy po Bílé hoře, I.*, Praha 1904 (překlad J. Vančury), str. 462, kde je
otištěn náhrobní nápis.

²⁷ Volf, *Geschichte des Buchdruckes*, str. 120. Týž, *Z dějin „královské dvorské knih-
tiskárny“*, ČČM 1921, str. 103.

vána „královská dvorská knihtiskárna“,²⁴ v r. 1740 v ní pracovalo 12 osob.²⁵ Byla v ní tištěna některá díla Balbínova, Dobnerova (např. II. a III. svazek kritického vydání Hájkovy kroniky „Annales Bohemorum“) a M. A. Voigta „Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen“ (I. a II. díl r. 1771). Na dalších dílech Voigtova spisu není tiskař uveden, takže není jisto, zda tu byly tištěny po smrti Klauserově, kdy tiskárnu vedla pozůstalá vdova až do své smrti r. 1780.²⁶

Za života Klauserova kromě již uvedených spisů, jež co do úpravy kladly na tiskaře značné požadavky (zejména v poznámkovém aparátu a v četných rytinách), byly tu tištěny protokoly sdružení pražských tiskařů (Confederatio typographorum Pragensium) za léta 1766—1768,²⁷ r. 1768 pak spis o Josefu Kalasanském²⁸ a sněmovní usnesení od r. 1761 do r. 1770.²⁹ V této tiskárně byly rovněž tištěny „Pražské poštovské noviny“ jako první pravidelně vycházející české noviny od 4. února 1719, vydávané již za života Rosenmüllerova, jichž plný název zněl „Auterní a sobotní Pražské poštovské noviny z rozličných zemí a krajin přicházející“. Později měly název „Český Postylien neboližto Noviny České“.³⁰ Klauser pracoval v bývalé rosenmüllerovské tiskárně od r. 1758 do své smrti r. 1771. Dobrovský uvádí nesprávný údaj „Klauser J. J., Hofbuchdrucker 1763—1773.“³¹ Byl sice jeho současníkem, avšak téměř o 50 let mladším a v době Klauserova úmrtí byl stár 18 let. Měl ovšem možnost přesvědčit se o správných datech, ale nepřikládal patrně věci tolik váhy.

Zíbrt z neznámého pramene uvádí,³² že Klauser řídil též arcibiskupskou knihtiskárnu v Králově dvoře v Praze a že se přiženil na rosenmüllerovskou tiskárnu. Nemohlo tu tedy jíti o nějakou záměnu obou tiskáren. Jiní autoři však tuto jeho činnost neuvádějí. Není vyloučeno, že Klauser byl nějak zaměstnán v arcibiskupské knihtiskárně, ježto jeho služební plat byl velmi nízký a nadto se mu srážela značná částka za substituci ve fiskálním úřadě, takže mu vedlejší výdělek přišel vhod. Těchto znalostí pak mohl použít, když r. 1758 zemřel nástupce královského dvorního impresora Rosenmüllera Fr. Kirchner, bývalý faktor, za něhož se po smrti Rosenmüllerově r. 1745 provdala vdova Žofie.³³

²⁴ Volf, *Z dějin...*, str. 106.

²⁵ *Ibid.*, str. 105.

²⁶ Volf, *Geschichte...*, str. 124 n.

²⁷ *Ibid.*, str. 219.

²⁸ Z. Tobolka, *Knihopis československých tisků II.*, Praha 1935, č. 194, 1094, 1120, 1633, 1700 aj.

²⁹ Tobolka, č. 537—542.

³⁰ Tobolka, č. 6327 a d. Denis, str. 461, pozn. 2.

³¹ Dobrovský, str. 256.

³² Č. Zíbrt (vyd. A. Dolenský), *Z dějin českého knihtiskařství*, Ml. Boleslav 1939, str. 102. Uvádí nesprávně rok Klauserova úmrtí 1779.

³³ Volf, *Geschichte*, str. 122, 123. Klauser patrně hned po svém sňatku r. 1758 se neujal řízení tiskárny, protože r. 1761, kdy vyšel I. díl Dobnerových *Annales Bohemo-*

Klauser, který působil v tiskárně 13 let, zemřel v domě č. 290 proti klášteru sv. Havla, kde byla tiskárna umístěna. Jestliže jeho činnost v archívu je dodnes hodnocena kladně, včetně jeho záchrany v době obležení Prahy pruským vojskem, kdy zachránil celý archív převezením do Lince,³⁴ i jeho působení v tiskárně bylo záslužné vydáváním významných děl z české historie aj.³⁵

Snad by byla na místě také zmínka o jednání redaktora Tereziánského kodexu dvorního rady Zenkera s J. J. Klauserem o českém překladu tohoto zákoníka a jeho vydání r. 1766.³⁶ Klauserovi bylo nabídnuto, aby se na vlastní náklad postaral o překlad a za to by obdržel „privilegium impressorium“ pro sebe a své dědice. Nabídku přijal a uvedl, že má vhodného překladatele, který je právník a znalec české řeči.³⁷ Uváděl, že náklady by byly značné. Odhadoval je při 5000 výtiscích na 20 000 zl. a při 10 000 na 40 000 zl. Nakonec mu však po rozhodnutí císařovny nebyl český překlad a tisk zadán.³⁸

Pokud jde o Klauserovu činnost *badatelskou* a *spisovatelskou*, která značně souvisela s archívní prací, poskytující přístup k nejrůznějším pramenům, je třeba jeho zájmy rozdělit na několik skupin. Tak především hodně pozornosti věnoval sbírání materiálu o *zemských mírách*. Z tohoto oboru, jakož i z dalších, se zachovalo mnoho svazků rukopisných poznámek a zpracovaných statí ve Strahovské knihovně. Tak je to „Anfang und Combination der Landtmaas (Item hierumbige Patenten)“,³⁹ „Erleütherung der in dem Königreich Böhheim rechtlichen Landt Maasz“ o 4 dílech z r. 1760.⁴⁰ Šlo o poznámky a rukopis chystaný k publikaci, k němuž je připojen rozpočet na náklad a papír pro 300 výtisků a kde jsou připojeny recenze (licencitáta Debre, Juris Cand. Feigla a Doktora de Burggraven), jakož i povolení rektora a pražské university z 15. září 1759. S tím souvisí i text, označený „Beurtheilung der Wiederlegung des Commentarii über das von Simeon Podolský von Podolí ao. 1617 geschriebene und von Samuel Globitz von Bucžina ao. 1683 in Druck beförderte Büchlein von Landtmässen und hierbei angezeügten Veränderungen der alten Land Maasz, verfasset im Jahr 1759 in Manuscripto von Johann Joseph Clauser“.⁴¹ Je to patrně exemplář předchozího rukopisu, určený recenzentům, popř. aka-

rum, je jako tiskař uvedena vdova Kirchnerová (Litteris viduae Kirchneri, Regii Typographi, factore Fr. Car. Unger).

³⁴ *Průvodce...*, str. 20.

³⁵ Např. též *Compendium historiae, tam sacrae quam profanae, geographiae et heraldicae pro gymnasiis scholarum piarum*, Pragae 1767, Typis J. J. Clauser, 317 stran s mapkou zeměkoule, viz Strahovská knihovna (dále jen StrK), sign. AR XV 27. Dále spisy nábožen. obsahu (Methodus excellentis pietatis etc.), StrK, sign. BB VIII 2. aj.

³⁶ J. Stupecký, *O českých překladech rakouského práva civilního*, ČČM 1903, str. 16n.

³⁷ Jde patrně o překladatele Pražských poštovských novin Fr. Kozuryho. Srv. Volf, *O starých českých sběratelích knih*, Praha 1937, str. 39.

³⁸ Stupecký, str. 18.

³⁹ StrK, sign. DS I 17.

⁴⁰ StrK, sign. DS I 13—16.

⁴¹ StrK, sign. DS I 9.

demickému senátu. Do této řady spadá i rukopis „Schlüssel über die Mährische Landtmaasz der Äcker“,⁴² kde je obsažen i popis měr v Čechách. Zdá se, že v tomto oboru pracoval na základech, položených otcem O. B. Klauserem.

J. J. Klauser se zabýval též *poddanskými poměry*, patrně v souvislosti se svou úřední činností u finanční prokuratury (viz fascikl z r. cca 1730 „Von Unterschiedt der Landt-Mittel- und Gross-Gebürigs Bauern“⁴³ a jiný s názvem, „Über einige Arten, wodurch die Unterthanen in die Freiheit versetzt werden“⁴⁴ (asi z r. 1750). Jak lze souditi z rukopisného materiálu, měl dne 17. února 1742 referát o této věci na konferenci tajné rady (viz „Acta, die Aufhörung der böhmischen und mährischen Unterthänigkeit betreffend“).⁴⁵

Pochopitelný zájem měl o *otázky archivní*. Zachoval se nástin plánu na rozdělení archívu, při němž se přidržel J. B. Miltze, jak je patrné z názvu fasciklu „Miltziana dispositio archivi ex representatione majestatis imperatoriae etc.“⁴⁶ dále svazek „Alte Statthaltereien und Camer Registratur und Personale“⁴⁷ kde jsou též osobní připomínky Rosenthalovy z 29. ledna 1755 a jiných odborníků z pozdější doby.

Značnou pozornost věnoval též *věcem právním*, zejména právu zemskému včetně zemských desk, právu městskému apod. Sem lze zařadit objemný právní manuál o více než 1700 stranách, obsahující originály a opisy právních listin hlavně ze 17. století pod názvem „Verschiedene Attesten, Kontrakte etc., worunter sehr viele Gr. Michnische Sachen,“⁴⁸ dále „Verschiedene Bittschriften an die k. Representation und Kammer, k. Landtafel, Appellation, Kammerschulden, Comision, k. Consess von J. 1750, 1751 mit summarischen Auszügen der Resoluzionien“⁴⁹ seznam žádostí sestavený chronologicky (jen 165 stran), dále svazek „Decreta in causis ad summum tribunal devolutis ab A. 1552“⁵⁰ seznam soudních rozhodnutí od r. 1552 do 1615 v českém a německém znění, jiný fascikl „Index k registrum desk zemských“⁵¹ obsahující český abecední seznam věcí podle barvy svazků ve 2 dílech, dále „Auszug aus verschiedenen Authoribus und Büchern deren darin angeführten böhmischen Landtagen“ (1757),⁵² konečně „Práva Starého Města Pražského“⁵³ opis pořizený na příkaz Klauserův a posléze „Combinations-Tabellen der Landes-Ordnungen

⁴² StrK, sign. DS I 17.

⁴³ StrK, sign. DS I 17.

⁴⁴ StrK, sign. DK III 21.

⁴⁵ StrK, sign. DS I 17.

⁴⁶ StrK, sign. DS I 2.

⁴⁷ StrK, sign. DS I 11.

⁴⁸ StrK, sign. DE II 23.

⁴⁹ StrK, sign. DE II 12.

⁵⁰ StrK, sign. DD III 8.

⁵¹ StrK, sign. DD V 16, 17.

⁵² StrK, sign. DL III 30.

de annis 1500, 1530, 1550, 1564 und 1627"⁵⁴ (1750). V Národním museu v Praze se dochoval rukopis další jeho práce „Codex diplomaticus, singularia regni Bohemiae privilegia, praerogativas et iura exhibens”.^{54 a}

Genealogických otázek se týkají svazky „Generalkatalog von den ersten 6000 Familien, ihren Wappen und Wappenschilden, welche Joseph Clauser gesammelt hat”,⁵⁵ „Collectanea genealogica seu familiarum et officiorum von Johann Joseph Clauser”⁵⁶ s podtitulem (Appelations Praesidenten, adelige und unadelige), posléze „Collectanea zur Beschreibung deren hohen Instanzen (in Böhmen)”.⁵⁷

Měl zájem i o *vědy přírodní*, jak lze seznat z fasciklu „Wald und Jägerei Sachen”,⁵⁸ obsahujícího seznam lesních stromů, jejich německých, latinských a českých názvů s udáním, u kterých autorů se vyskytují, seznam květin, bylin a exotik, mysliveckých věcí, zvířat, ptáků a ryb se seznamem příslušné literatury. Ke svazku je připojeno pojednání o lesním hospodářství (Oeconomia Sylvestris Perpetua, die Wälder Beträffend od F. A. L. Kloseho). Jak vidno, Klauser projevoval i zájmy *jazykovédné*, což ukazuje též další rukopisný svazek „Copia vetustae patrum significationis, nomina originalia”⁵⁹ se staročeskými názvy.

Věnoval se i *epigrafice*, jak svědčí svazek „Historia monumentorum Beraun et Tábor”,⁶⁰ kde podává facsimile různých nápisů na domech v Berouně a v Táboře. Významný podíl měl i v soudobém studiu *numismatiky*. Připravoval nejen abecední glosář,⁶¹ ale zůstavil i koncept pojednání o tzv. duhovkách, nalezených r. 1760 na Hradišti u Nižboru na fürstenberském panství,⁶² kde

⁵² StrK, sign. DB II 9.

^{54a} F. M. Bartoš, Soupis rukopisů Národního musea v Praze, II, 1927, č. 2250, VIII C 25. Za upozornění děkuji Dr. Zd. Šimečkovi z ÚDESZ ČSAV, odb. v Brně.

⁵⁴ StrK, sign. DS I 28.

⁵⁵ StrK, sign. FC II 59. Tato práce byla otištěna pod názvem „Der sämmtliche Adel im Königreich Böhme. Aus einer Handschrift des Archivars Klauser, vom J. 1525—1722“ v díle K. Pilata, *Materialien zur diplomatischen Genealogie des Adels des Königreichs Böhmen I*, Praha 1802. Později byl seznam jmen otištěn v Praze v roce 1818. Autor v úvodu praví, že roku 1787 odkoupil rodinný archív zesnulého Klausera.

⁵⁶ StrK, sign. DK III 37.

⁵⁷ StrK, sign. DK III 37.

⁵⁸ StrK, sign. DS I 10.

⁵⁹ StrK, DH II 13. V souvislosti s tím je třeba jmenovat jinou rukopisnou práci „Brosamen guter Gedanken“, glosář, do něhož sebral roku 1755 nejen neobvyklá zastaralá slova česká a německá z různých pramenů, ale i křestní a jiná jména a právní výroky a obraty spolu s vysvětlivkami k budoucímu archívu království českého. Viz blíže Volf, *O starých českých sběratelích knih*, str. 42.

⁶⁰ StrK, sign. DK III 21.

⁶¹ Glosář se dochoval v Literárním archívu Národního musea (sign. 17 I 42). Viz blíže J. Pošvář, *Neznámý numismatický glosář J. J. Klausera*, Num. listy 1961, str. 15 n.

⁶² StrK, sign. DS I 3. Blíže mé pojednání „O keltských duhovkách v počátcích české numismatiky“ (K mezinárodnímu kongresu slovanské archeologie ve Varšavě 14. až 18. září 1965), *Slezský numismatik* č. 4—5 /1965, str. 18 a d.

jsou obsaženy i obsáhlé připomínky G. Dobnera. Z cit. Rosenthalovy zprávy z r. 1771 je prokázáno, že byl i sběratelem, neboť po něm zůstala sbírka českých mincí.⁶³

Tím se však dostáváme k jeho *sběratelství* vůbec.⁶⁴ Klauser byl sběratelem starých knih, rukopisů, listin, a jak již uvedeno, i mincí. Tak vznikla během doby jeho velká knihovna, obsahující mnohá vzácná díla, jež se nevyskytovala ani ve velkých knihovnách v Čechách, a to ze všech oborů vědeckých a uměleckých, hlavně česká a bohemistická. Tak tam mimo jiné bylo několik nejstarších českých biblí, téměř úplná sbírka „zemských zřízení“ od dob Karla IV., městská práva, patenty, sbírka kalendářů a různých rukopisů.⁶⁵

Po smrti Klauserově koncem července 1771 bylo třeba učinit opatření ohledně knihovny a sbírek. Již 22. srpna podal přítel zesnulého vídeňský archivář Rosenthal české a rakouské dvorní kanceláři podrobnou zprávu o stavu knihovny a rukopisných sbírek.⁶⁶ Výslovně uvádí, že tyto věci Klauser získal za vlastní prostředky a nic si nepřivlastnil z úředního archivního materiálu. Navrhoval, aby některé důležité listiny byly zakoupeny pro král. gubernium, protože by mohlo býti nebezpečné, kdyby se dostaly do cizích rukou. Jednání se protahovalo, přestože dvorní kanceláři byl posléze podán na 37 stranách soupis nejdůležitějších rukopisů, jichž originály neexistují a opisy nejsou známy.⁶⁷ Po opětovném podání Rosenthalově ze 14. ledna 1774 sešlo nakonec z koupě vůbec.⁶⁸ Poněvadž bylo třeba zaplatit dluhy, které po Klauserovi zůstaly, jež, jak uvádí ve své první zprávě Rosenthal, nejsou následkem nějaké nehospodárnosti, nýbrž malého služebního platu a velké drahoty životních potřeb a z jeho činnosti v Rosenmüllerovské tiskárně, kterou z nouze převzal,⁶⁹ obrátila se vdova na jiné zájemce. Tak velká sbírka archiválií z dějin rakouské šlechty byla prodána knihtiskaři J. F. Schönfeldovi.⁷⁰ Některé rukopisy byly roku 1773 zakoupeny za 2500 zl. „ex fundo camerali“ pro pražské gubernium.¹¹

⁶³ Hypotézu o existenci Klauserovy sbírky mincí jsem vyslovil v cit. článku „Neznámý numismatický glosář J. J. Klausera“, str. 19, jež se tedy stává faktem. Viz Volf, *Klauserova pozůstalost*, str. 213.

⁶⁴ Bližší Volf, *O starých českých sběratelích knih*, 41.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Volf, *Klauserova pozůstalost*, str. 213.

⁶⁷ *Ibid.*, str. 215.

⁶⁸ *Ibid.*, str. 218.

⁶⁹ *Ibid.*, str. 214.

⁷⁰ Volf, *O starých českých sběratelích knih*, str. 42.

⁷¹ SÚAr., ČG Camerale 1764—1783, S 30. Jednání zahájeno v 2. pol. srpna 1771, kdy byla určena zvláštní komise, která měla vybrati potřebný materiál. Byli v ní např. kanovník hr. Dohalský, fisk. adjunkt Grömling, zem. prokurátor Grunner aj. Jednalo se hlavně o immunity svobodníků, patenty 1549—1770 aj. V úvahu přicházela i knihovna. Posléze byl dne 8. března 1773 podán návrh na zakoupení materiálu bez knihovny za 2500 zl., jež byl Vídní schválen. Dne 18. března nařízeno zaplacení, při čemž výlohy za převoz činily 153 zl. 22 kr. Jak patrně, lze z ceny i převozních výloh soudit, že množství zakoupených listin bylo značné. — Za upozornění na tento i na jiné prameny děkuji pracovníku SÚArchívu dr. Beránkovi.

Klauserova knihovna byla prodána strahovskému klášteru za 2000 zl., což bylo považováno za velmi nízkou cenu, zejména, když se vdova spokojila s dlužním úpisem na 4% roční úrok.⁷² Knihy byly odvezeny ve dnech 21.—24. ledna 1775 a umístěny částečně v koleji sv. Norberta, částečně v obydlí opata Fr. Dallera (zápis z 1. února 1775). Ze zápisu z 18. dubna 1779 je zřejmo, že jich bylo 6000 svazků.⁷³ Poněvadž strahovská knihovna měla do té doby celkem 12 000 svazků, znamenala tato koupě značný přínos.⁷⁴ Soupis Klauserovy knihovny provedl ve Strahovské knihovně bibliotékář V. Urban.⁷⁵

Do Strahovské knihovny nepřešly však, jak uvádí Volf,⁷⁶ všechny knihy. Celá řada se jich dostala do pražských šlechtických knihoven, do knihovny Národního musea, kde je též druhý svazek katalogu nečeské literatury písm. Qu—Z, dále londýnské katalogy a aukční seznamy z 30. a 40. let 18. století, kde si Klauser zaškrtoval historické, náboženské a alchymistické spisy, jež si chtěl opatřit.⁷⁷

I když publikační činnost Klauserova byla méně významná — některé rukopisy měl připraveny pro tisk a jiný materiál snad chtěl ještě upravit, v čemž mu zabránila smrt — jeho práce badatelská a sběratelská, jeho úřad královského registrátora a činnost vydavatelská zasluhují největšího uznání. Jeho současníci, ať již G. Dobner, M. A. Voigt či R. Ungar, se o něm vyslovují s úctou pro jeho široké a hluboké znalosti. Je jmenován „homo eruditissimus“.⁷⁸ Rosenthal i ve střízlivé úřední zprávě vyzdvihuje jeho píli a učenost. J. J. Klauser patřil nepochybně k významným postavám obrozenské doby.

⁷² SÚAr., sign. ŘP—Strahov kart. 1465. Obsah příslušných aktů mi byl laskavě sdělen SÚArchívem pod č. 1700/40-1961 ze 6. června 1961, zač srdečně děkuji.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ E. Weyrauch, *Geschichte und Beschreibung der könig. Stift Strahöwer Bibliothek*, Praha 1858, str. 8. Uvádí však nesprávné datum zakoupení knih (1779).

⁷⁵ Volf, str. 41. Katalog celé Klauserovy knihovny je ve Strahovské knihovně (sign. DI V 9—11), kde je třísvazkový „*Catalogus bibliothecae Joannis J. Clauser ad ordinandas sic nominatas veteres registraturas quondam inclytae Locumtinentiae et Camerae clementissime constituti registratoris et archivarii*“, sepsaný r. 1769 patrně Klauserem nebo na jeho příkaz. V 3. sv. jsou poznámky Dobnerovy. K tomu patří i dvousvazkový „*Catalogus librorum alphabeticus*“ podle autorů (sign. DI V 7—8).

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ *Ibid.*, str. 38.

Der königliche Registrator und Impressor J. J. Klauser 1705—1771

(Zusammenfassung)

Der Name Johannes Josef Klauser wird gewöhnlich im Zusammenhang mit der Reorganisation des Prager Königlichen Archives im Jahre 1754 erwähnt. Der Autor des Artikels versuchte Klausers persönliche Daten aus den Archivmaterialien festzustellen. Klauser wurde geboren am 25. 2. 1705, als Sohn des Landesmessers Andreas Bernard Klauser (1656—1721), Aufsehers über die Befestigungsarbeiten der Prager Kleinstadt und des Autors der im Jahre 1705 erschienenen Schrift über die Masse und Gewichte im Königreich Böhmen. Er starb am 31. 7. 1771.

J. J. Klauser wurde 1729 zum Kanzelisten beim königlichen Fiskalamt im Prag ernannt, was anscheinend mit dem Abschluss des Studiums an der Juristenfakultät zu begründen ist, da diese Qualifikation für diese Stellung notwendig war. Im Jahre 1751 wurde er zum Konzipisten befördert, 1754 kam er als Adjunkt an die Finanzprokuratur, wurde aber gleichzeitig, im Zusammenhang mit der angeordneten Reorganisation der alten Statthaltereiregistratur auf der Prager Burg für den Archivdienst freigestellt. Er verbrachte mehrere Monate in Wien als Praktikant des Archivarius des Hofarchives Th. A. Rosenthal, mit welchem er auch später in persönlichen Verbindungen blieb. 1757 wurde er selbst Archivar oder königlicher Registrator mit einem Jahresgehalt von 1000 Gulden.

Klauser heiratete 1758 Frau Sophie Johanna, die Witwe des bekannten Prager Buchdruckers K. F. Rosenmüller, der auch „Veleslavin“ des 18. Jahrhunderts genannt wurde und welcher Inhaber der „Königlichen Hofdruckerei“ war. In dieser Druckerei wurden die Werke Balbíns, Dobners und M. A. Voigts, die „Pražské poštovské noviny“ (Prager Postzeitung) und andere gedruckt. Auch eine tschechische Übersetzung des Teresianischen Kodex sollte hier erscheinen. Klauser wirkte 13 Jahre, bis zu seinem Tode in dieser Druckerei.

Über seine Tätigkeit als Forscher und Schriftsteller, im Rahmen der Arbeit im Archiv, ist besonders die Materialiensammlung über die Landesmasse zu erwähnen, die in einer Bearbeitung unter dem Titel „Anfang und Combination der Landtmass“ in der Bücherei des Strahov — Klosters in Prag erhalten geblieben ist. Diese Handschrift war zur Publikation vorbereitet und mit einer Genehmigung zum Druck und einem Rechnungsvorschlag versehen. Das Werk ist aber nie erschienen. Weiter befasste sich Klauser mit den Verhältnissen der Leibeigenschaft, mit Fragen des Archivwesens, des Rechtes (besonders mit dem Landrecht, den Landtafeln usw.), mit genealogischen Angelegenheiten, mit der Naturwissenschaft, der Epigraphie und nicht an letzter Stelle mit Numismatik. Er war ein bekannter Sammler von alten Büchern, Handschriften, Urkunden und Münzen. Nach seinem Tode erwarb die Bibliothek des Klosters Strahov seine grosse Bücherei, mehrere Handschriften wurden für das Prager Gubernium gekauft, die Archivaliensammlung kam in die Hände des Buchdruckers J. F. Schönfeld.

Das breite Interessensfeld und die vielseitige Tätigkeit J. J. Klausers wurde schon von seinen Zeitgenossen (z. B. Rosenthal) anerkannt und er gehörte zweifellos zu den bedeutenden Persönlichkeiten der böhmischen Wiedergeburt.